

В.Л. Маслюк, аспір.

Житомирський державний технологічний університет

ПРОБЛЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ІНСТИТУТІВ СПІЛЬНОГО ІНВЕСТУВАННЯ: ОБЛІКОВІ АСПЕКТИ

(Представлено к.е.н., доц. Саух І.В.)

Розглянуто нормативно-правові акти з питань оподаткування діяльності інститутів спільного інвестування (ІСІ), що дозволило виявити існуючі проблеми за тематикою дослідження. Проаналізовано норми податкового законодавства щодо оподаткування доходів ІСІ та існуючі податкові пільги для інвестиційних фондів. Вивчено зміни податкового законодавства та встановлено їх вплив на динаміку розвитку ринку інститутів спільного інвестування. Окрім цього, в статті визначено об'єкти оподаткування податком на прибуток шляхом чіткого розмежування господарських операцій інституту спільного інвестування, що зумовлюють виникнення доходів. Встановлено факти господарського життя ІСІ, що не підлягають оподаткуванню. Отримані результати дослідження сприяють такій побудові бухгалтерського обліку діяльності ІСІ (як в частині організації, так і в частині методики), яка б дозволила задовольнити всі обліково-аналітичні потреби управління в питаннях оподаткування діяльності фонду та уникнути штрафних санкцій від податкових органів.

Ключові слова: *доходи; інститут спільного інвестування; оподаткування; бухгалтерський облік.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах фінансової кризи інститути спільного інвестування є найбільш ефективним інструментом управління та примноження вільних ресурсів фізичних та, особливо, юридичних осіб.

Вкладання коштів у інвестиційні проекти з високим рівнем прибутковості та на умовах повернення (викупу акцій, сертифікатів за вимогою – за винятком закритих інвестиційних фондів) є наразі найбільш дохідним джерелом нагромадження фінансових ресурсів. Таким чином, з огляду на особливості вітчизняного ринку ІСІ та чинного законодавства найкращі перспективи для реалізації інвестиційних проектів у реальному, приватному та зовнішньому секторах економіки мають корпоративні та пайс © В.Л. Маслюк, 2014

Згідно з офіційними даними Української асоціації інвестиційного бізнесу [11] станом на 27.11.14 р., в Україні діє 1 256 інститутів спільного інвестування, що говорить про доволі високий рівень розвитку ринку ІСІ та, відповідно, широкий спектр послуг у сфері інвестиційної діяльності. Отже, враховуючи методи державного та податкового стимулювання інвестиційної діяльності в державі (зниження ставки податку, інвестиційна податкова знижка), необхідною є ідентифікація об'єктів оподаткування податком на прибуток серед господарських операцій ІСІ, що зумовлюють виникнення доходів задля визначення переваг та недоліків залучення коштів до корпоративних та пайових фондів. Це дозволить сформувати в інвестиційних фондах відповідні організаційно-методичні положення бухгалтерського обліку діяльності ІСІ та забезпечити обліково-аналітичні потреби управління в питаннях оподаткування фонду, уникнути подвійного оподаткування або штрафних санкцій від податкових органів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Діяльність інститутів спільного інвестування найчастіше досліджується через призму ефективності управління інвестиційним фондом та його активами, зокрема, оцінки інвестиційних проектів тощо. Відповідні дослідження проводили такі вчені, як О.Ю. Михайлов [4], П.А. Паршаков [8], К.О. Фарбер [12], А.С. Шпанко [13]. З позиції бухгалтерського обліку діяльності інститутів спільного інвестування відповідні дослідження висвітлювалися в наукових працях вітчизняного науковця І.В. Жили [2] та серед таких російських вчених, як С.Г. Овчинникова [5], Л.Д. Панкратова [7], К.В. Терникова [10]. Проте слід зауважити, що проаналізовані наукові праці переважно стосуються фінансової складової діяльності інвестиційних фондів та порядку її облікового відображення. Практична (періодична) література з бухгалтерського обліку містить виклад правових аспектів діяльності ІСІ та поза увагою залишається питання обліку доходів інвестиційних фондів за нормами податкового законодавства (а саме – аспекти бухгалтерського обліку).

Визначення податкових норм щодо оподаткування доходів ІСІ та їх синтез із організаційно-методичними положеннями бухгалтерського обліку дозволить створити достовірне інформаційне забезпечення процесів нарахування та сплати податків, а також управління фонду в цілому.

Метою дослідження є аналіз нормативно-правових актів з питань оподаткування та бухгалтерського обліку діяльності ІСІ (доходів зокрема) задля визначення особливостей оподаткування та можливих

податкових пільг для інвестиційних фондів, а також ідентифікації об'єктів оподаткування податком на прибуток серед господарських операцій інституту спільного інвестування, що зумовлюють виникнення доходів.

Викладення основного матеріалу. Порядок оподаткування діяльності інститутів спільного інвестування регламентується Податковим кодексом України, а також законами, що вносять зміни до Кодексу.

Зауважимо, що вкладені інвестором кошти не підлягають інвестуванню протягом всього часу їх перебування в інвестиційному фонді, однак дохід інвестора буде оподаткований у разі:

1) нарахування та виплати дивідендів ІСІ (якщо це передбачено Проспектом емісії цінних паперів фонду). Оподатковується сума дивідендів;

2) продажу (реалізації) цінних паперів інвестиційного фонду (акцій, сертифікатів) третій особі. Оподаткуванню підлягає різниця між ціною придбання цінних паперів і ціною їх продажу;

3) викупу (погашенні) компанією з управління активами ІСІ (КУА) у інвестора цінних паперів (акцій, сертифікатів), випущених ІСІ або КУА (при ліквідації фонду, на вимогу інвестора в будь-який час (для відкритих ІСІ) або у визначені Проспектом емісії цінних паперів строки (для інтервальних ІСІ).

З метою збільшення надходжень до бюджету в умовах економічної кризи Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України» № 1621 [3] внесено ряд суттєвих змін в оподаткування прибутку підприємств. Так згідно з нормами Закону № 1621 доходи юридичної особи від інвестицій в ІСІ, що перевищують витрати, включаються до складу доходів за результатами звітного періоду та оподатковуються з 01.09.2014 р. за ставкою – 18 % (цього передувала знижена ставка 10 %).

Якщо ж інвестиційний дохід отримала фізична особа, то у разі викупу (погашення) цінних паперів ІСІ або КУА інвестиційний прибуток оподатковується за ставкою 15–17 %; при оподаткуванні дивідендів застосовується ставка 5 %.

Згідно з п. 136.1.9 Податкового кодексу України [9], при визначенні об'єкта оподаткування податком на прибуток доходами не визнаються:

1) суми коштів спільного інвестування, а саме коштів, залучених інвесторами інститутів спільного інвестування;

2) доходи від проведення операцій з активами таких інститутів та доходи, нараховані за активами зазначених інститутів, а також кошти, залучені від власників сертифікатів фондів операцій з нерухомістю;

3) доходи від проведення операцій з активами фондів операцій з нерухомістю;

4) доходи, нараховані за активами фондів операцій з нерухомістю, створених відповідно до закону, крім доходів, отриманих у вигляді процентів, нарахованих за такими активами.

Однак поряд з чітко визначеними чинним законодавством об'єктами оподаткування залишаються спірні питання. Так у більшості коментарів до Закону № 1621 (наприклад, в інтернет-ресурсі «Дебет-Кредит: бухгалтерські новини» [1]) стверджується, що починаючи з 03 серпня 2014 р. підлягають оподаткуванню податком на прибуток підприємств доходи, нараховані у вигляді процентів за активами ІСІ та за активами фондів операцій з нерухомістю.

Зауважимо, по-перше, Закон № 1621 набрав чинності з 01 вересня 2014 р., по-друге, згідно з висновком науково-правової експертизи Ради науково-правових експертиз при Інституті держави і права ім. В.М. Корещького [6], підтверджено, що об'єктом оподаткування податком на прибуток є лише доходи за активами фондів операцій з нерухомістю, отримані у вигляді процентів. Доходи ж нараховані у вигляді процентів за активами ІСІ не належать до об'єктів оподаткування.

Згідно з законопроектом № 4309а «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів» планувалось до 01 січня 2017 р. для ІСІ та фондів, 95 % і більше активів яких розміщені в сертифікатах фондів операцій з нерухомістю та які створені на термін будівництва об'єкта (об'єктів) нерухомості, відсотки від проведення операцій із такими активами та нерухомістю не враховувати у складі оподатковуваних доходів. Як бачимо, наразі, враховуючи норми Закону № 1621, дана пропозиція не була врахована, що призвело до обмеження пільгового оподаткування ІСІ податком на прибуток.

Слід також зазначити, що доходи від здійснення операцій з активами ІСІ не збільшуються в інвестиційному фонді. Якщо доходи від операцій з активами ІСІ отримує КУА, то здійснення відповідних господарських операцій підлягає відображенню в бухгалтерському та податковому обліку КУА на загальних засадах.

Таким чином, під час дослідження особливостей оподаткування діяльності, а зокрема, доходів інститутів спільного інвестування виявлено ряд макроекономічних заходів фіскального характеру, що прямо впливають на фондовий ринок України. Прийняття змін 2014 р. щодо

оподаткування діяльності ІСІ може не лише не збільшити обсяг надходжень, а й призвести до нової хвилі згорання бізнесу в різних галузях економіки, що був пов'язаний з інвестиціями інвестиційних фондів та, відповідно, зменшенню податкових надходжень до бюджету.

Система бухгалтерського обліку інституту спільного інвестування має враховувати три основних норми податкового законодавства, відповідно до яких слід формувати організаційно-методичні засади обліку доходів фонду:

- 1) ІСІ є платником податку на прибуток;
- 2) інвестиційний фонд з 2013 р. зобов'язаний нараховувати та сплачувати акцизний податок за операції з цінними паперами, що входять до складу ІСІ;
- 3) отриманий інвестором дохід від продажу цінних паперів ІСІ оподатковується податком на прибуток для юридичних осіб та податком на доходи фізичних осіб (сплачується безпосередньо інвестором).

У випадку якщо до ІСІ буде застосована звичайна система оподаткування, то замість прозорої регульованої державою схеми залучення капіталу для фінансування інвестиційних проектів Україна повернеться до виводу коштів у офшори. Постійні зміни в оподаткуванні відштовхують інвесторів, погіршують інвестиційний імідж України та роблять її неконкурентоспроможною у боротьбі за інвестиційні ресурси.

Як стверджують фахівці УАІБ [11], результатом відкладених податкових реформ у сфері спільного інвестування може бути те, що нові інвестиції в ІСІ будуть відсутні, а існуючі інвестори, намагаючись мінімізувати свої збитки, будуть масово виходити з фондів, що посилять падіння доходності і втрати інвесторів. Пред'явлення значної кількості цінних паперів фондів до викупу спровокує розпродаж активів фондів, що, в свою чергу, призведе до падіння цін на ці активи. Відповідно, реалізація активів ІСІ буде відбуватися за цінами нижчими ніж вартість їх придбання, внаслідок цього у інвесторів буде відсутній дохід, який можна було б оподаткувати.

Висновки та пропозиції. Отже, підсумовуючи основні результати дослідження, можна зробити висновок, що інвестування у цінні папери ІСІ, порівняно з самостійними інвестиціями у цінні папери або об'єкти нерухомості, має ряд податкових переваг. Однак наразі зміни до Податкового кодексу все більше наближають діяльність ІСІ до загальної системи оподаткування, відбувається обмеження пільгового оподаткування, плануються нові законодавчі зміни. Все це

безпосередньо впливає на систему бухгалтерського обліку інвестиційного фонду. Тому проведене розмежування доходів діяльності ІСІ (як об'єктів бухгалтерського обліку та як об'єктів оподаткування) дозволяє забезпечити правильну побудову бухгалтерського обліку інвестиційного фонду з урахуванням усіх норм податкового законодавства та потреб управління в інформаційному забезпеченні процесу оподаткування діяльності ІСІ задля мінімізації податкових ризиків та фінансових втрат.

Список використаної літератури:

1. Доходи від операцій з активами ІСІ оподатковуються податком на прибуток / Дебет-Кредит. – 25.11.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.dtkr.ua/ua/taxation/profits-tax/31615>.
2. *Жила І.В.* Облік та аналіз діяльності інститутів спільного інвестування : автореф. дис. ... к.э.н. : 08.00.09 / *І.В. Жила*. – К. : ДВНЗ «КНЕУ ім. В.Гетьмана», 2013. – 20 с.
3. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України» № 1621 від 31 липня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1621-18>.
4. *Михайлов А.Ю.* Оценка эффективности использования активов инвестиционного фонда : автореф. дис. ... к.э.н. : 08.00.10 / *А.Ю. Михайлов*. – М., 2013. – 24 с.
5. *Овчинников С.Г.* Организация учета и анализа в инвестиционных фондах : автореф. дис. ... к.э.н. : 08.00.12 / *С.Г. Овчинников*. – М., 2002. – 25 с.
6. Оподаткування у сфері спільного інвестування / Офіційний сайт Української асоціації інвестиційного бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uaib.com.ua/aktual_kua/198353.html.
7. *Панкратова Л.Д.* Портфельный анализ и учётно-аналитические аспекты деятельности паевых инвестиционных фондов в РФ : автореф. дис. ... к.э.н. : 08.00.12 / *Л.Д. Панкратова*. – Мичуринск, 2008. – 26 с.
8. *Паршаков П.А.* Оценка эффективности деятельности по управлению активами российских паевых инвестиционных

- фондов : автореф. дис. ... к.э.н. : 08.00.10 / П.А. Паршаков. – М., 2013. – 24 с.
9. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
  10. Терникова Е.В. Развитие методики бухгалтерского учета при доверительном управлении имуществом экономических субъектов : автореф. дис. ... к.э.н. : 08.00.12 / Е.В. Терникова // Ростов. гос. ун-т путей сообщения. – Ростов н/Д., 2012. – 26 с.
  11. Українська асоціація інвестиційного бізнесу / Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uaib.com.ua>.
  12. Фарбер Е.А. Развитие инструментария оценки эффективности паевых инвестиционных фондов / Е.А. Фарбер. – Волгоград, 2013. – 27 с.
  13. Шпанко А.С. Стратегічна конкурентоспроможність інститутів спільного інвестування : автореф. дис. ... к.е.н. : 08.00.08 / А.С. Шпанко. – К., 2010. – 20 с.

МАСЛЮК Віра Леонідівна – аспірант кафедри обліку і аудиту факультету обліку і фінансів Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

– проблеми обліково-аналітичного забезпечення управління ризиками інститутів спільного інвестування.

Стаття надійшла до редакції 15.10.2014